

EKONOMİ NE DURUMDA?

17 Mayıs 2023

Yıldırım Koç

1969 yılındaki milletvekili seçimlerinden beri siyasi partilerin seçim bildirelerini toplamaya çalışıyorum. 1969 seçimlerindeki TİP, AP, CHP ve MHP seçim bildirelerini hâlâ saklıyorum. İlk kez 1973 yılındaki milletvekili seçimlerinde oy kullandım.

14 Mayıs 2023 seçimlerini daha önceki seçimlerden ayıran bir özellik, insanların gelirlerine ilişkin vaatlerin çok ön planda olmasıydı. Daha önceki seçimlerde de insanların sorunlarının çözümüne ilişkin vaatler vardı. Ancak ilk kez bu seçimler öncesinde siyasi partilerin kesenin ağzını bu kadar açtıklarına, pek fazla hesap kitap yapmadan çok yüksek maliyetli vaatleri bu kadar kolayca dile getirebilmelerine tanık olduk.

Siyasi partilerin önderleri genellikle gerçekçi, tecrübeli, zeki insanlardır. Duruma göre tavır almayı çok iyi bilirler. Eğer insanların gelirlerine ilişkin vaatlere bu kadar önem veriyorlarsa, onlar da insanların artan sorunlarının farkındadır.

Peki, ekonominin durumu ne?

Ekonominin durumu iç açıcı değil. Bir ekonomik depreme doğru sürükleniyoruz.

Kimse ayrım ekşi demez, diye bir söz vardır.

İktidardakiler işlerin iyi olduğunu söyler; muhalefetkiler de kötü olduğunu.

Nasıl olduğunu ve özellikle de olacağını anlamak için birkaç resmi veriye bakmak yeterli. Meslekten iktisatçı olmaya gerek bile yok. Zaten ekonomik koşullar ve bilgiye erişim olanakları, insanları ekonomiyle içli dışlı yaptı.

Bakılması gereken birinci kaynak, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın her ayın 15'inde yayımladığı Aylık Bütçe Gerçekleşme Raporu. Bakanlık'ın internet sitesine girdiğinizde bu rapora kolayca erişebilirsiniz. Ayrıca Bakanlık sitesinde Hazine Nakit Dengesi verilerine de bakmayı öneririm.

İkinci kaynak, dış ödemeler dengesi verileri. Bu verileri Merkez Bankası yayımlıyor. Ben genellikle İş Bankası'nın bu verileri daha anlaşılır biçimde sunduğu çizelgeyi tercih ediyorum. Merkez Bankası bilançosunu anlayabilmek ve yorumlayabilmek özel bir birikim ister. Benim alanım değil. Ancak güvendiğim uzmanların Merkez Bankası rezervlerine ilişkin açıklamalarına da bakıyorum.

Türkiye'nin dış borcu, devletimizin iç ve dış toplam borcu ve emisyon verileri de önemli. Bu kısa yazıda onlara değinmek olmaz. Ancak özellikle ikincisinin giderek önemli bir sorun oluşturduğunu belirteyim.

Devlet bütçesinin durumu bir felaket. Sanki, binmiş bir alamete, gidiyoruz kıyamete. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın raporundan bazı veriler aktarayım.

Merkezi Yönetim Bütçesi (Devlet Bütçesi) 2022 yılında 278,4 milyar TL açık vermişti. 2023 yılının ilk dört ayında devlet bütçesinin açığı 382,5 milyar TL. Diğer bir deyişle, 2023 yılının ilk dört ayındaki bütçe açığı, 2022 yılının tümündeki bütçe açığından fazla. 2022 yılının ilk dört ayındaki bütçe açığı 19,4 milyar TL idi; 2023 yılının ilk dört ayındaki bütçe açığı bunun 19,7 katı, 382,5 milyar TL. Felaketin düzeyini anlayın.

14 Mayıs seçimleri öncesinde verilen sözlerin değil tümünün, bir bölümünün bile tutulması durumunda, bu açığın yıl sonuna kadar 5-6 katına çıkacağı kesindir.

Bir de hazine nakit dengesine bakmakta yarar var.

Hazine nakit dengesi, devletimizin gelirleri ile "özelleştirme ve fon gelirleri"nin toplanması ve bundan giderlerin çıkarılmasıyla hesaplanıyor. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre, durum çok sıkıntılı.

Bakanlık verilerine göre, hazine nakit dengesi 2021 yılı toplamında 142,2 milyar TL. Bu rakam, 2022 yılı toplamında 169,4 milyar TL olmuş. 2023 yılının Ocak-Nisan döneminde ise 417,0 milyar TL'ye yükselmiş. Bu alanda da rekordan rekora koşuluyor. 2023 yılında dört aylık açık, 2022 yılının toplam açığının 2,5 katı.

Bu kadar yüksek bütçe açığını kapatabilmek için ya vergi alınacak ya borçlar artırılabilecek, ya da Merkez Bankası'nın Banknot Matbaası 500 liralık banknot basımına yüklenecek. Diğer bir deyişle, enflasyonda ciddi bir artış yaşanacak, emeğiyle geçinenler için hayat giderek daha da pahalılaşacak. Enflasyondaki artış aynı zamanda döviz kurlarını da etkileyecek.

Gelelim döviz ihtiyacımıza.

Diğer ülkelerden sağlanan mal ve hizmetleri Türk Lirası ile alamıyoruz. Ne yazık ki, Dolar veya Euro'ya ihtiyacımız var. Ülkelerin kendi paralarıyla ticaret yapabilmeleri ancak ihracat ve ithalatlarının dengeli olmasıyla mümkün. Türkiye, örneğin, Rusya'dan çok ithalat yapıyor; Rusya'ya yaptığı ihracat bunun neredeyse 10'da 1'i. Aynı durum Çin'le ilişkilerimizde de geçerli.

Bir ülkenin döviz harcaması ile döviz geliri arasındaki ilişki önemli. Döviz harcamanız fazlaysa, bunu bir süre dış borçla veya daha önce biriktirmiş olduğunuz kaynakları (rezervleri) kullanarak karşılayabilirsiniz. Ancak bunun da bir sınırı vardır. Bir noktadan sonra dış borçlanmanızda çok yüksek faiz ödemek zorunda kalırsınız.

Türkiye çok döviz harcıyor; az döviz kazanıyor. Aradaki fark, diğer bir deyişle, "cari açık" artıyor. Halbuki 2021 yılı Aralık ayında açıklanan programa göre, Türkiye'nin 2022 yılındaki döviz kazancı döviz harcamasının üstünde ("cari fazla") olacaktı. Tam tersi gerçekleşti. 2023 yılının ilk üç ayı sonunda 12 aylık cari denge, 54,2 milyar Dolarlık bir açık gösteriyor. Bu açığın kapatılmasında kullanılan 19,0 milyar Doların ise nereden geldiği bilinmiyor ("net hata ve noksan"). Ayrıca, Merkez Bankası'nın rezervinin Türkiye tarihinin en düşük düzeyine indiği, "eksi 71 milyar Dolar" olduğu belirtiliyor.

Bu koşullarda, önümüzdeki haftalarda döviz fiyatlarında ciddi bir artış gündemde. Bu artışın enflasyon üzerindeki olumsuz etkisi de birkaç aya yayılacak.

Yerel seçimler büyük olasılıkla 2014 yılı Mart ayında. Belki o zamana kadar geçici önlemlerle sorunlar ötelenebilir, ancak, özetle, işler hiç de iyi değil. Emekçi sınıf ve tabakaları büyük sıkıntılar bekliyor.